

УДК: 340.5+347.191

О.М. Гончаренко

ORCID: 0000-0002-0178-2003

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА ЗАКОНОДАВЧІ ПЕРСПЕКТИВИ

У статті здійснено комплексний порівняльно-правовий аналіз регулювання соціального підприємництва відповідно до права ЄС, законодавства окремих держав ЄС та України. Відсутність чіткого законодавчого закріплення цього поняття в Україні зумовлює різні підходи до його інтерпретації, класифікації, що негативно впливає на практичну реалізацію суспільних відносин та гальмує розвиток відповідного сектору економіки. Досліджено законопроектні ініціативи щодо правового забезпечення соціального підприємництва в Україні. Встановлено, що у проаналізованих проектах був відсутній комплексний підхід до регулювання інституту соціального підприємства та не враховувався як досвід окремих держав ЄС так і положення законодавства ЄС.

Проаналізовано законодавство ЄС, у якому підтримка соціального підприємництва інтегрована у загальну систему регулювання через механізми допустимої державної допомоги, зайнятості та надання послуг загального економічного інтересу. Такий підхід забезпечує баланс між досягненням соціальних цілей і збереженням добросовісної конкуренції на внутрішньому ринку ЄС. Висвітлено специфіку регулювання соціального підприємництва у республіці Польщі, Італії та Іспанії. Досвід держав ЄС показав, що держава надає підтримку соціальним підприємствам, яка визначається на законодавчому рівні. Кожна з цих держав має власне регулювання соціального підприємництва, яке узгоджується із загальним регулюванням у ЄС виходячи з критеріїв загального економічного інтересу та підтримки малого та середнього бізнесу.

Ідея інституціоналізації соціального підприємництва відповідає сучасним тенденціям розвитку економіки (соціальної економіки). Реалізація цієї ідеї потребує більш чіткого, системного та узгодженого нормативного підходу в Україні. Обґрунтовано, що слід розробити та прийняти в Україні Закон України «Про соціальні підприємства». Зазначений закон має базуватися на праві ЄС. До його основних складових елементів слід віднести: поняття, суб'єкти та мету соціального підприємства; його організаційно-правові форми; систему підтримки тощо. Такий підхід також передбачає зміни і підзаконного регулювання.

Ключові слова: соціальне підприємництво, соціальне підприємство, право ЄС, конкурентне право, закон, державна допомога, законопроект, підприємницька діяльність, регламент ЄС, директива ЄС.

DOI 10.34079/2518-1319 -2026-16-31-59-71

Постановка проблеми. Правове забезпечення соціального підприємництва залишається предметом активних наукових дискусій в Україні. З однієї сторони, соціальне підприємництво передбачає здійснення господарської діяльності, орієнтованої на отримання прибутку як базового елементу підприємницької діяльності, а з іншого - його сутнісною характеристикою виступає соціальна місія, де досягнення суспільно значущих цілей має пріоритет над максимізацією прибутку. Таким чином, дефініція

«соціальне підприємництво» набуває контрверсійного характеру в контексті українського законодавства, оскільки поєднує у собі взаємосуперечливі економічні та соціальні цілі, що ускладнює його однозначне нормативно-правове трактування. У цьому зв'язку однією з ключових проблем є вбудовування цього інституту в національну правову систему. Відсутність чіткого законодавчого закріплення цього поняття в Україні зумовлює різні підходи до його інтерпретації, класифікації та практичної реалізації, що, своєю чергою, гальмує розвиток відповідного сектору економіки.

Водночас у сучасних умовах господарювання підприємства, незалежно від масштабу діяльності (як великі, середні), дедалі більше зобов'язані дотримуватися принципів корпоративної соціальної відповідальності. Це передбачає інтеграцію соціальних, екологічних та етичних аспектів у стратегію та операційну діяльність бізнесу. У цьому контексті соціальна складова вже є невід'ємною частиною функціонування сучасного підприємства, що свідчить про поступове зближення традиційного підприємництва із концепцією соціально орієнтованої діяльності. З метою вирішення цієї проблеми важливо визначити: основні ознаки, суб'єкти та мету соціального підприємництва; його організаційно-правові форми; зіставлення з вимогами конкурентного права, у тому числі допустимістю державної допомоги; систему підтримки; технічного оформлення змін до законодавства; особливості регулювання у законодавстві ЄС.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання соціального підприємництва вивчали через призму поняття, рис, важливості його суспільної ролі такі науковці: Д. Белов, М. Белова, С. Болдижар, Н. Горішна, Б. Палапа, І. Хохлова та інші. Однак питання законопроектної роботи та моделі інституціалізації соціального підприємництва в Україні не достатньо висвітлені та розроблені.

Таким чином, **метою цієї статті** є пошук оптимальної моделі законодавчого регулювання соціального підприємництва в Україні базуючись на потребі євроінтеграційного вектору.

Виклад основного матеріалу. На думку Д. Белова, М. Белової та Б. Палапи «До характерних рис соціального підприємництва, множина яких створює специфіку їх функціонування, є наступні особливості: – наявність соціально-орієнтованої мети чи місії, орієнтація на соціальні зміни, вирішення соціальних проблем; – пошук перспектив і бачення «провалів» ринку; – дуалізм діяльності, що приносить дохід і задовольняє соціальні запити. Організація соціального підприємництва характеризується тим, що комбінує комерційні і некомерційні форми діяльності, причому існує певне поле вибору тієї чи іншої організаційної форми» (Белов, Белова, Палапа, 2023, с. 150).

Чітка та структурована правова база суттєво сприяє розвитку соціального підприємництва, забезпечуючи стабільну фінансову підтримку та можливість досягнення соціальної інтеграції шляхом створення робочих місць, розвитку навичок та підвищення фінансової стабільності серед маргіналізованих груп (Ualiyeva, Zhempiisov, Zhabelova, & Nurgalym, 2024). Як слушно зазначають С. Болдижар, І. Хохлова «...незважаючи на зростаючий інтерес до соціального підприємства, залишаються недостатньо дослідженими питання його правового регулювання, механізмів державної підтримки та оцінки соціального впливу в українському контексті» (Болдижар, Хохлова, 2024, с. 360).

До основних недоліків законопроектів у сфері господарювання під час дії правового режиму воєнного стану можна віднести: відсутність концепції проекту (належного обґрунтування); неналежне техніко-юридичне виконання проекту (проблеми із використанням юридичної термінології, неузгодженість положень проекту із чинним

законодавством, внутрішні неузгодженості); відсутність належного механізму реалізації; несистемність пропонованих змін (потрібен інший шлях вирішення проблеми, ніж це пропонується у проекті, положення уже передбачені законодавством, проект потребує внесення змін у декілька законів) (Гончаренко, 2024, 64).

Нерозвиненість наукової концепції щодо соціального підприємництва виражається і на практиці у законопроектній роботі. Зокрема, зареєстровано проект Закону України «Про ветеранське підприємництво» реєстрац. номер 10258 від 13.11.2023 року (проект Закону України Про ветеранське підприємництво, 2023). Проектом пропонувалося таке визначення «Соціальне підприємництво – це підприємництво з метою досягнення конкретних суспільно корисних матеріальних або нематеріальних результатів, спрямованих на вирішення соціальних та/або екологічних проблем окремих категорій осіб чи груп населення». Відповідно до ч. 2 ст. 2 Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» «Господарська діяльність, що здійснюється з метою одержання прибутку, є підприємництвом. Під некомерційною господарською діяльністю розуміється господарська діяльність, що здійснюється без мети одержання прибутку» (Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб, 2025), тобто одержання прибутку є обов'язковою ознакою підприємництва включаючи і соціальне. І саме одержання прибутку відрізняє господарську комерційну діяльність від некомерційної господарської діяльності.

Наразі прийнято Закон України «Про ветеранське підприємництво» 31 липня 2025 року № 4563-ІХ (Про ветеранське підприємництво, 2025). У прийнятому законі на відміну від його проекту відсутнє визначення соціального підприємництва. Відповідно до ч. 1 ст. 1 цього закону «Ветеранське підприємництво - це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність або незалежна професійна діяльність, що здійснюється суб'єктами ветеранського підприємництва, які відповідають критеріям, визначеним статтею 2 цього Закону, з метою досягнення економічних і соціальних результатів, у тому числі одержання прибутку» (Про ветеранське підприємництво, 2025). Таким чином, категорія соціального підприємництва не була закріплена законодавчо, а ветеранське підприємництво розглядається через мету досягнення економічного і соціального результату.

У проекті Закону України «Про внесення зміни до Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» щодо розвитку соціального підприємництва» № 14156 від 27.10.2025 пропонується внесення змін до законів України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» (далі – Закон), «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», «Про громадські об'єднання», «Про благодійну діяльність та благодійні організації» (проект Закону України «Про внесення зміни, 2025). У проекті надається визначення суб'єктів соціального підприємництва, соціального підприємництва, суб'єктів малого і середнього підприємництва тощо, по усьому тексту проекту Закону після слів «малого і середнього підприємництва» здійснено доповнення словосполученням «в тому числі соціального». Таким чином, не зрозуміло, які саме особливості щодо підтримки саме соціального підприємництва виникають у порівнянні з малим та середнім підприємництвом, адже соціальне підприємництво вбудоване у проект як складова малого та середнього підприємництва. У цьому аспекті виникає питання доцільності зазначеної пропозиції.

Статтю 1 Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» пропонується доповнити новою частиною 2 відповідно до якої «суб'єкти малого і середнього підприємництва, що здійснюють

підприємницьку діяльність, основною метою якої є досягнення конкретних суспільно корисних матеріальних або нематеріальних результатів, спрямованих на вирішення соціальних проблем та/або задоволення соціальних потреб окремих категорій осіб чи груп населення та з метою одержання прибутку в розумінні цього закону є суб'єктами соціального підприємництва, а така діяльність - соціальним підприємництвом» (проект Закону України «Про внесення зміни, 2025). Аналіз запропонованих змін до законодавства щодо запровадження інституту соціального підприємництва свідчить про наявність низки концептуальних і техніко-юридичних недоліків, які можуть ускладнити ефективне правозастосування відповідних норм.

Передусім, запропоноване визначення «соціального підприємництва» та «суб'єктів соціального підприємництва» характеризується недостатнім рівнем правової визначеності. Використання оціночних та невизначених понять (зокрема, «соціальні потреби», «окремі категорії осіб чи груп населення», «суспільна користь», «повноцінні учасники ринку», «прибуток у розумінні цього закону») без належної нормативної конкретизації створює ризики неоднозначного тлумачення та застосування правових норм. Такий підхід не відповідає принципу правової визначеності, сформульованому у практиці Конституційного Суду України, та може призвести до правової невизначеності і зниження передбачуваності регулювання. Крім того, відсутність чітких критеріїв ідентифікації соціальних груп і їхніх потреб унеможливорює однозначне визначення кола суб'єктів соціального підприємництва. Це, своєю чергою, може спричинити довільне або вибіркоче застосування норм, зокрема при наданні державної підтримки, а також створити передумови для зловживань. У такому випадку особливості соціального підприємництва в Україні залишаться не зрозумілими і положення щодо нього складно буде реалізувати на практиці. Окрему увагу слід звернути на внутрішню неузгодженість законопроекту з чинним законодавством.

Запропоновані зміни щодо державної допомоги не повною мірою узгоджуються з положеннями Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію), що може створити додаткові регуляторні ризики. У змінах до ч.1 ст. 6 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» проекту пропонується доповнити перелік цілей, за яких державна допомога може бути визнана допустимою, сприянням розвитку соціального підприємництва (Про державну допомогу суб'єктам господарювання, 2014). Слід зазначити, що державна допомога є недопустимою для конкуренції, якщо інше не встановлено Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання». Крім цього, відповідно до ч. 2 ст. 6 цього закону Кабінет Міністрів України уповноважений встановлювати критерії оцінки допустимості окремих категорій державної допомоги, зокрема, допомоги, спрямованої на підтримку малого та середнього підприємництва, враховуючи, що у проекті соціальне підприємництво фактично вважається складовим малого та середнього підприємництва.

Ефективність правового регулювання - це про потребу врегулювання відносин та верховенство права, про політику, яку слід обрати для кращого регулювання відносин (Гончаренко, 2023, с. 284). Однак запропонована модель не враховує інших положень Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» відповідно до ст. 3 якого «дія цього Закону не поширюється на підтримку з надання послуг, що становлять загальний економічний інтерес, у частині компенсації обґрунтованих витрат на надання таких послуг. Перелік послуг, що становлять загальний економічний інтерес, встановлюється Кабінетом Міністрів України». Саме соціальне підприємництво і є такими послугами у розумінні права ЄС і до нього можна застосувати зазначені винятки.

Правове регулювання соціального підприємництва у законодавстві ЄС та в державах ЄС.

Статті 107–109 *Договору про функціонування ЄС* прямо не згадують інститут соціального підприємництва, однак створюють рамки для його функціонування (Консолідовані версії договору про Європейський Союз). Зокрема, відповідно до зазначених статей соціальні підприємства можуть отримувати допомогу як: підтримку малого та середнього підприємства; допомогу соціального характеру; розвиток регіонів або зайнятості; допомогу що сприяє розвитку певних видів економічної діяльності або певних сфер економік, якщо така допомога не впливає негативно на умови торгівлі такою мірою, що суперечить спільному інтересові.

У *Повідомленні комісії до Європейського Парламенту, Ради, Європейського Економічно-Соціального Комітету та Комітету Регіонів «Ініціатива соціального підприємництва»* вживається термін «соціальне підприємство» для позначення таких видів бізнесу: «ті, для яких соціальна або суспільна мета спільного блага є причиною комерційної діяльності, часто у формі високого рівня соціальних інновацій; ті, де прибуток переважно реінвестується з метою досягнення цієї соціальної мети; та де метод організації або система власності відображає їхню місію, використовуючи демократичні або партисипативні принципи або зосереджуючись на соціальній справедливості» (Communication from the Commission, 2011).

У *Плані дій соціальної економіки* оголошено низку ключових заходів для підтримки соціальної економіки. Наприклад, ним передбачено низку ключових заходів з підтримки соціальної економіки, зокрема: – формування Рекомендацій Ради з розробки рамкових умов соціальної економіки; – створення нового порталу соціальної економіки ЄС для забезпечення чіткої точки входу для зацікавлених сторін соціальної економіки, інших суб'єктів і окремих осіб, яким потрібна інформація про відповідне фінансування, політику та ініціативи ЄС; – створення нового європейського центру компетенцій соціальних інновацій (Social Economy Action Plan, 2021).

Директива Європейського Парламенту і Ради 2014/24/ЄС від 26 лютого 2014 року про публічні закупівлі та про скасування Директиви 2004/18/ЄС (Директива 2014/24/ЄС). Відповідно до цієї Директиви соціальні підприємства можуть укладати публічні договори про надання соціальних та інших спеціальних послуг, перерахованих у додатку XIV. Зокрема цей нормативно-правовий акт містить такий важливий інструмент як резервованій договір для: соціальних підприємств; організацій, що працевлаштовують вразливі групи; врахування соціальних критеріїв у тендерах. Це один із ключових механізмів підтримки соціального підприємництва на практиці. Так, відповідно до ст. 20 цієї Директиви «держави-члени можуть залишати право на участь у процедурах публічних закупівель за майстернями для людей з інвалідністю та суб'єктами господарювання, головною метою яких є соціальна й професійна інтеграція людей з інвалідністю та малозабезпечених осіб, або передбачати виконання таких договорів у контексті програм захищеної зайнятості, за умови що принаймні 30% працівників зазначених майстерень, суб'єктів господарювання або програм є людьми з інвалідністю чи малозабезпеченими особами» (Директива 2014/24/ЄС).

У *Регламенті (ЄС) № 346/2013* Європейського Парламенту та Ради від 17 квітня 2013 року про європейські фонди соціального підприємництва встановлено єдині вимоги та умови для керуючих колективними інвестиційними фондами, які бажають використовувати позначення «EuSEF» стосовно маркетингу кваліфікованих фондів соціального підприємництва в Союзі. EuSEF - це скорочення від European Social Entrepreneurship Funds, тобто йдеться про європейські фонди соціального підприємництва, які означають спеціальний тип інвестиційних фондів у ЄС, що

створений для підтримки бізнесів із соціальною місією. Відповідно до п. (d) ст. 3 цього регламенту надається визначення «кваліфіковане портфельне підприємство», що означає підприємство, яке: (i) на момент інвестування з боку кваліфікованого фонду соціального підприємництва не допущене до торгівлі на регульованому ринку або на багатосторонньому торговельному майданчику...; (ii) має досягнення вимірюваного позитивного соціального впливу як основну мету відповідно до свого статуту, установчих документів або інших правил створення бізнесу, при цьому підприємство: — надає послуги або товари, що створюють соціальну віддачу; — застосовує метод виробництва товарів або послуг, який відображає його соціальну мету; або — надає фінансову підтримку виключно соціальним підприємствам, визначеним у перших двох підпунктах (Regulation (EU) № 346/2013). Як бачимо у цьому регламенті термін «кваліфіковане портфельне підприємство» — це ширше поняття, ніж просто «соціальне підприємство», оскільки воно може фінансувати інші соціальні підприємства. Тобто, кожне соціальне підприємство може бути кваліфікованим портфельним підприємством, але не кожне кваліфіковане портфельне підприємство є соціальним підприємством відповідно до регламенту.

У *Регламенті Комісії* (ЄС) № 651/2014, відомому як Загальний регламент про блокові винятки, встановлено умови, які дозволяють державам-членам ЄС надавати значні обсяги державної допомоги широкому колу проектів та видів діяльності без необхідності попереднього запиту дозволу Європейської Комісії. Це підтверджує, що схеми допомоги та індивідуальна ad hoc допомога, що відповідають цим умовам, є сумісними з внутрішнім ринком і не потребують повідомлення Комісії відповідно до статті 108 Договору про функціонування Європейського Союзу (Commission Regulation № 651/2014). Відповідно до цього Регламенту допомогу можуть отримувати підприємства, але не тому, що вони «соціальні», а тому, що підпадають під певні умови. Зокрема, соціальні підприємства можуть отримувати такі категорії допомоги: (a) регіональна допомога; (b) допомога для МСП у формі інвестиційної допомоги, операційної допомоги та доступу МСП до фінансування; (c) допомога на охорону довкілля; (d) допомога на дослідження, розробки та інновації; (e) допомога на навчання; (f) допомога на добір та працевлаштування працівників у несприятливому становищі та працівників з інвалідністю; (g) допомога на відшкодування шкоди, заподіяної деякими стихійними лихами; (h) соціальна допомога на транспортування мешканців віддалених регіонів; (k) допомога для спортивної та багатофункціональної рекреаційної інфраструктури; (l) допомога для місцевої інфраструктури (ст. 3 Регламенту).

Отже, у праві ЄС відсутній уніфікований нормативно-правовий акт, який комплексно би регулював правовий статус соціальних підприємств та інститут соціального підприємництва. Відсутнє і чітке поняття соціального підприємництва, а надання допомоги їм можливе здебільшого через мету їх діяльності з дотриманням принципу прозорості отримання ресурсів. Таке регулювання здійснюється на рівні директив та регламентів через загальні секторальні інструменти, зокрема: інвестиційні механізми; державну допомогу; публічні закупівлі. Зокрема, у конкурентному праві ЄС соціальне підприємництво не розглядається як окрема категорія, що потребує спеціального режиму державної допомоги, оскільки його підтримка інтегрована у загальну систему регулювання через механізми допустимої державної допомоги, наприклад у сферах розвитку малого і середнього бізнесу, зайнятості та надання послуг загального економічного інтересу. Такий підхід забезпечує баланс між досягненням соціальних цілей і збереженням добросовісної конкуренції на внутрішньому ринку ЄС. Водночас він вимагає чіткого обґрунтування кожного заходу підтримки, що унеможливує надання преференцій виключно на підставі соціальної спрямованості

діяльності підприємства (заборона «соціального» фаворитизму). Таким чином, означений підхід забезпечує гнучкість, але водночас призводить до різноманітності національних моделей правового забезпечення соціального підприємства та соціального підприємництва у державах ЄС.

В Італії соціальне підприємництво регулюється законодавчим декретом від 3 липня 2017 року № 11 (Decreto legislativo, 2017), що імплементує закон про делегування повноважень від 6 червня 2016 року № 106. Соціальні підприємства зобов'язані здійснювати певну діяльність з метою та відповідно до методів, визначених законодавцем. Діяльність має бути підприємницькою діяльністю загального економічного інтересу. Вона повинна здійснюватися як основна на постійній основі згідно зі ст. 2 законодавчого декрету 112/2017 (Decreto legislativo, 2017). Законодавець перерахував види підприємницької діяльності, які слід вважати такими, що становлять загальний інтерес, для цілей цього декрету.

У **Фінляндії** був прийнятий Закон про соціальні підприємства у 2003 році, який був скасований у 2023 році. Соціальні підприємства згідно з цим законом надавали можливості працевлаштування, зокрема, особам: 1) чия інвалідність або хвороба ускладнює пошук роботи ; 2) які були безробітними протягом 12 місяців поспіль як шукачі роботи або які були безробітними протягом загалом щонайменше 12 місяців...; або 3) які отримували допомогу по безробіттю щонайменше 500 днів у зв'язку з безробіттям (ст. 1) (Laki sosiaalisesta yrittäjyydestä, 2003). Цікавим є положення відповідно до якого соціальне підприємство – це бізнес-оператор, зареєстрований у реєстрі соціальних підприємств (ст. 2 зазначеного закону). Управління зайнятості та економічного розвитку може, в межах державного бюджету, надавати підтримку на створення соціального підприємства та консолідацію його діяльності, якщо чіткою метою господарської діяльності соціального підприємства є працевлаштування людей, які перебувають у слабкому становищі на ринку праці. Підтримка також може бути надана іншій громаді або фонду для просування та розвитку діяльності соціального підприємства (ст. 3) (Laki sosiaalisesta yrittäjyydestä, 2003).

У 2006 році у **Польщі** був прийнятий Закон про соціальні кооперативи Відповідно до п. 2 ст. 1 цього закону предметом діяльності соціального кооперативу є ведення спільного підприємства на основі особистої праці її членів. Соціальний кооператив діє з метою: 1) соціальної реінтеграції своїх членів, під чим слід розуміти заходи, спрямовані на відновлення та підтримку здатності брати участь у житті місцевої громади та виконувати соціальні ролі на робочому місці, за місцем проживання або перебування, 2) професійної реінтеграції її членів, під чим слід розуміти заходи, спрямовані на відновлення та підтримку здатності самостійно виконувати роботу на ринку праці - причому ці заходи не здійснюються в рамках господарської діяльності, що ведеться соціальним кооперативом (Ustawa o spółdzielniach socjalnych, 2⁰⁰⁶). Крім того, соціальний кооператив може здійснювати соціальну та освітньо-культурну діяльність на користь своїх членів та їхнього місцевого оточення, а також суспільно корисну діяльність у сфері публічних завдань (Ustawa o spółdzielniach socjalnych, 2⁰⁰⁶). У ст. 4 передбачено, що соціальний кооператив можуть заснувати: 1) безробітні особи; 2) особи з інвалідністю; 3) особи віком до 30 років та після досягнення 50-річного віку, які мають статус особи, що шукає роботу та ін. Крім того, ці кооперативи можуть також заснувати: неурядові організації у розумінні положень про діяльність на благо суспільства та про волонтерство або органи місцевого самоврядування; церковні юридичні особи. Діяльність соціального кооперативу може підтримуватися за рахунок коштів державного бюджету або бюджету органу місцевого самоврядування, зокрема шляхом: 1) надання дотацій; 2) надання позик; 3) надання поручительств; 4) послуг або консультації у

фінансовій, бухгалтерській, економічній, юридичній та маркетинговій сферах; 5) відшкодування витрат на аудит (ст. 15) (Ustawa o spółdzielniach socjalnych, 2⁰⁰⁶). Підтримка, про яку йдеться надається як допомога *de minimis* відповідно до Регламенту Комісії (ЄС) № 1407/2013 від 18 грудня 2013 року щодо застосування статей 107 та 108 Договору про функціонування Європейського Союзу до допомоги *de minimis*, а у випадку, коли кооператив надає послуги в загальному економічному інтересі, відповідно до Регламенту Комісії (ЄС) № 360/2012 від 25 квітня 2012 р. щодо застосування статей 107 та 108 Договору про функціонування Європейського Союзу до допомоги *de minimis*, що надається підприємствам, які надають послуги в загальному економічному інтересі (Ustawa o spółdzielniach socjalnych, 2006¹). **Допомога *de minimis* — це невелика державна допомога бізнесу, яка вважається настільки незначною, що не впливає на конкуренцію тому не потребує процедури складного погодження.**

У 2007 році в Іспанії був прийнятий Закон про підприємства соціальної інтеграції. Він не встановлює нових організаційно-правових форм діяльності соціальних підприємств, вони швидше слугують інструментами офіційної реєстрації соціальних підприємств (Lemaitre, 2006, р. 269). Нові моделі дій у цій сфері включають соціальні підприємства, які становлять особливий тип у рамках соціальних підприємств і підтверджують, що зайнятість є і буде для найбільш знедолених та маргіналізованих верств населення одним з основних векторів соціальної інтеграції та формою участі в діяльності суспільства (Leu 44/2007). Відповідно до ст. 16 цього закону усі державні адміністрації, в межах своїх відповідних повноважень та в рамках зобов'язань, взятих у Європейському Союзі, затверджують програми допомоги, спрямовані на створення, просування та підтримку соціальних підприємств, щоб вони могли виконувати свою соціальну функцію сприяння інтеграції працівників, які зазнають впливу факторів вразливості та/або соціальної ізоляції або включені до будь-якої з груп, зазначених у статті 2, до звичайного ринку праці (Leu 44/2007). Розділ II встановлює правову базу для підприємств соціальної інтеграції. Підприємство соціальної інтеграції, визначене як комерційна компанія, включаючи компанії, що належать працівникам, або кооперативне товариство, яке, маючи належну кваліфікацію, здійснює будь-яку економічну діяльність, пов'язану з виробництвом товарів або наданням послуг, причому основною метою його корпоративної діяльності є соціальна та професійна інтеграція та навчання людей, які перебувають під загрозою соціальної ізоляції (Leu 44/2007). Крім того, вони повинні реінвестувати більшу частину своїх можливих економічних вигод у розширення або вдосконалення своїх виробничих чи інтеграційних структур. Розділ V включає заходи щодо сприяння розвитку підприємств соціальної інтеграції, надання різних форм допомоги, спрямованих на працевлаштування кваліфікованих осіб, які перебувають під загрозою соціальної ізоляції, а також низку субсидій, які могли б компенсувати додаткові витрати на робочу силу через нижчу продуктивність цих осіб у підприємницькій діяльності, та відповідну допомогу для моніторингу шляху соціальної інтеграції (Leu 44/2007).

Як зазначає, Н Горішна «Майже в усіх європейських державах присутня підтримка соціальних підприємств з боку держави, яка проявляється у створенні законодавчих умов для розвитку таких підприємств. У більшості країн Європи прийнято законодавчі акти, що визначають засади діяльності соціальних підприємств та провідну організаційно-правову форму. Зокрема, в Італії – це «соціальний кооператив», у Великобританії – «компанія соціальної мети», у Франції – «кооперативне товариство колективного інтересу», у Португалії – «кооператив соціальної солідарності», в Іспанії – «кооператив соціальної ініціативи», у Греції – «соціальний кооператив з обмеженою відповідальністю». Очевидно, що найпоширенішою у Європі формою здійснення

соціально-підприємницької діяльності є «кооператив», характерною особливістю якого є демократична форма правління та обов'язковий розподіл акцій між засновниками, волонтерами та бенефіціарами» (Horishna, 2016, p. 89).

Досвід держав ЄС показує, що держава надає підтримку соціальним підприємствам, яка визначається на законодавчому рівні. Кожна з цих держав має власне регулювання соціального підприємництва, яке узгоджується із загальним регулюванням у ЄС виходячи з критеріїв загального економічного інтересу та підтримки малого та середнього бізнесу.

Висновки. Ідея інституціоналізації соціального підприємництва відповідає сучасним тенденціям розвитку економіки (соціальної економіки). Однак реалізація цієї ідеї потребує більш чіткого, системного та узгодженого нормативного підходу в Україні. Підготовлені проекти законів в Україні не відповідають принципу правової визначеності, а також системності законодавства. У цих проектах був відсутній комплексний підхід до регулювання інституту соціального підприємства та не враховувався як досвід окремих держав ЄС так і положення законодавства ЄС.

У ЄС підтримка соціального підприємництва інтегрована у загальну систему регулювання через механізми допустимої державної допомоги у сферах розвитку малого і середнього бізнесу, зайнятості та надання послуг загального економічного інтересу. Такий підхід забезпечує баланс між досягненням соціальних цілей і збереженням добросовісної конкуренції на внутрішньому ринку ЄС. Водночас він вимагає чіткого обґрунтування кожного заходу підтримки, що унеможливує надання преференцій виключно на підставі соціальної спрямованості діяльності підприємства (заборона «соціального» фаворитизму).

З метою інституціоналізації соціального підприємництва України можливим є розробка та прийняття окремого Закону України «Про соціальні підприємства» та врегулювання у ньому: поняття, суб'єктів та мети соціального підприємництва; його організаційно-правових форм; зіставлення з вимогами конкурентного права, у тому числі допустимістю державної допомоги; системи підтримки тощо. Такий підхід передбачає зміни і підзаконного регулювання, адже відповідно до права ЄС державна допомога може надаватися соціальним підприємствам як малим та середнім підприємствам, а також підприємствам з надання послуг загального економічного інтересу (*допомога de minimis*).

Бібліографічний список:

- Белов, Д.М., Белова, М.В., Палапа, Б.Б. 2023. Соціальне підприємництво: поняття та ознаки. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. Випуск 75(1). Ч. 1. С. 149–155. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.75.1.24>
- Болдижар, С.М., Хохлова, І.В. 2024. Соціальне підприємництво: інноваційний інструмент вирішення суспільних проблем в Україні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. № 9. С. 356-360. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.55>
- Гончаренко, О.М. 2024. Основні недоліки законопроектів у сфері господарювання в умовах правового режиму воєнного стану. *Приватне право і підприємництво*. № 24. С. 57-65 <https://doi.org/10.32849/2409-9201.2024.24>
- Гончаренко, О.М. 2023. Правова експертиза законопроектів у сфері господарювання в умовах євроінтеграції та дії правового режиму воєнного стану. *Приватне право і підприємництво*. Вип. 23. С. 283-290. <https://doi.org/10.32849/2409-9201.2023.23>
- Директива Європейського Парламенту і Ради 2014/24/ЄС від 26 лютого 2014 року про публічні закупівлі та про скасування Директиви 2004/18/ЄС [онлайн] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/984_052-14#n838>.

- Консолідовані версії договору про Європейський Союз (вчиненого в Маастрихті сьомого дня лютого тисяча дев'ятсот дев'яносто другого року) та Договору про функціонування Європейського Союзу. [онлайн] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06>.
- Проект Закону України «Про ветеранське підприємництво» реєстрац. номер 10258 від 13.11.2023 року [онлайн] Доступно: <<https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/43186>>.
- Проект Закону України «Про внесення зміни до Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» щодо розвитку соціального підприємництва» № 14156 від 27.10.2025 [онлайн] Доступно: <<https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57620>>.
- Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб: Закон України від 9 січня 2025 року № 4196-IX [онлайн] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/4196-20#Text>>.
- Про ветеранське підприємництво: Закон України від 31 липня 2025 року № 4563-IX [онлайн] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/4563-20#Text>>.
- Про державну допомогу суб'єктам господарювання: Закон України від 1 липня 2014 року № 1555-VII [онлайн] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1555-18#Text>>.
- Decreto legislativo 3 luglio 2017, n. 112, Revisione della disciplina in materia di impresa sociale, a norma dell'articolo 2, comma 2, lettera c) della legge 6 giugno 2016, n. 106. (17G00124) (GU Serie Generale n. 167 del 19 luglio 2017) [онлайн]. Доступно: <https://www.bosettiegatti.eu/info/norme/statali/2017_0112_imprese_sociali.pdf>
- Communication from the commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions Social Business Initiative Creating a favourable climate for social enterprises, key stakeholders in the social economy and innovation [онлайн]. Доступно: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52011DC0682>>. (
- Commission Regulation (EU) No 651/2014 (General Block Exemption Regulation) [онлайн] Доступно: <<https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/general-block-exemption-regulation.html>>.
- Horishna, N. 2016. The legal regulation of social entrepreneurs: european experience. *Social Work and Education*, 3(2), p. 81–91.
- Laki sosiaalisesta yrittäjyydestä 1351/2003 [онлайн] Доступно: <<https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2003/1351>>.
- Lemaitre, A. 2006. Public Policies and Social enterprises in Europe: the Challenge of Institutionalization / A.Lemaitre, J.-L. Laville, M. Nyssens // in Nyssens M. (ed.) *Social Enterprise: At the crossroads of market, public policies and civil society*. London & New York : Routledge, P. 259-271.
- Ley 44/2007, de 13 de diciembre, para la regulación del régimen de las empresas de Regulation (EU) No 346/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2013 on European social entrepreneurship funds. [онлайн] Доступно: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32013R0346&qid=1759316308022>>.
- Social Economy Action Plan. [онлайн] Доступно: <https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/policies-and-activities/eu-employment-policies/social-economy-and-inclusive-entrepreneurship/social-economy-action-plan_en>. (Дата звернення 28.03.2026).
- Ualiyeva, A., Zhempiissov, N., Zhabelova, T., & Nurgalym, K. 2024. Legal regulation of social

entrepreneurship focused on the integration of marginalised groups into society. *Social and Legal Studies*, 7(4), 170-180. <https://doi.org/10.32518/sals4.2024.170>

Ustawa z dnia 27.04.2006 r. o spółdzielniach socjalnych. [онлайн] Доступно: <<https://przepisy.gofin.pl/przepisy,4,29,175,1091,,20180101,ustawa-z-dnia-27042006-r-o-spoldzielniach-socjalnych.html>>.

References:

Bielov, D.M., Bielova, M.V., Palapa, B.B. 2023. Sotsialne pidpriemnytstvo: poniattia ta oznaky. *Naukovyi visnyk UzhNU. Seriya «Pravo»*. Vypusk 75(1). Ch. 1. S. 149–155. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.75.1.24>

Boldyzhar, S.M., Khokhlova, I.V. 2024. Sotsialne pidpriemnytstvo: innovatsiinyi instrument vyrishennia suspilnykh problem v Ukraini. *Elektronne naukove vydannia «Analychno-porivnialne pravoznavstvo»*. № 9. S. 356-360. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.55>

Honcharenko, O.M. 2024. Osnovni nedoliky zakonoproektiv u sferi hospodariuvannia v umovakh pravovoho rezhymu voiennoho stanu. *Pryvatne pravo i pidpriemnytstvo*. № 24. S. 57-65 <https://doi.org/10.32849/2409-9201.2024.24>

Honcharenko, O.M. 2023. Pravova ekspertyza zakonoproektiv u sferi hospodariuvannia v umovakh yevrointehratsii ta dii pravovoho rezhymu voiennoho stanu. *Pryvatne pravo i pidpriemnytstvo*. Vyp. 23. S. 283-290. <https://doi.org/10.32849/2409-9201.2023.23>

Dyrektyva Yevropeiskoho Parlamentu i Rady 2014/24/YeS vid 26 liutoho 2014 roku pro publichni zakupivli ta pro skasuvannia Dyrektyvy 2004/18/YeS [online] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/984_052-14#n838>.

Konsolidovani versii dohovoru pro Yevropeyskyi Soiuz (vchynenoho v Maastrykhti somoho dnia liutoho tysyacha devyatsot devyanosto druhoho roku) ta Dohovoru pro funktsionuvannia Yevropeiskoho Soiuzu. [online] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06>.

Proekt Zakonu Ukrainy «Pro veteranske pidpriemnytstvo» reiestrats. nomer 10258 vid 13.11.2023 roku [online] Available at: <<https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/43186>>.

Proekt Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zminy do Zakonu Ukrainy «Pro rozvytok ta derzhavnu pidtrymku maloho i serednoho pidpriemnytstva v Ukraini» shchodo rozvytku sotsialnoho pidpriemnytstva» № 14156 vid 27.10.2025 [online] Available at: <<https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57620>>.

Pro osoblyvosti rehuliuвання diialnosti yurydychnykh osib okremykh orhanizatsiino-pravovykh form u perekhidnyi period ta obiednan yurydychnykh osib: Zakon Ukrainy vid 9 sichnia 2025 roku № 4196-IX [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/4196-20#Text>>.

Pro veteranske pidpriemnytstvo: Zakon Ukrainy vid 31 lypnia 2025 roku № 4563-IX [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/4563-20#Text>>.

Pro derzhavnu dopomohu subiektam hospodariuvannia: Zakon Ukrainy vid 1 lypnia 2014 roku № 1555-VII [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1555-18#Text>>.

Decreto legislativo 3 luglio 2017, n. 112, Revisione della disciplina in materia di impresa sociale, a norma dell'articolo 2, comma 2, lettera c) della legge 6 giugno 2016, n. 106. (17G00124) (GU Serie Generale n. 167 del 19 luglio 2017) [online] Available at: <https://www.bosettiegatti.eu/info/norme/statali/2017_0112_impresе_sociali.pdf>

Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions Social Business

- Initiative Creating a favourable climate for social enterprises, key stakeholders in the social economy and innovation, 2011 [online] Available at: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52011DC0682>>.
- Commission Regulation (EU) No 651/2014 (General Block Exemption Regulation) [online] Available at: <<https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/general-block-exemption-regulation.html>>.
- Horishna, N. 2016. The legal regulation of social entrepreneurs: european experience. *Social Work and Education*, 3(2), p. 81–91.
- Laki sosiaalisesta yrittäjyydestä 1351/2003 [online] Available at: <<https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2003/1351>>.
- Lemaitre, A. 2006. Public Policies and Social enterprises in Europe: the Challenge of Institutionalization / A.Lemaitre, J.-L. Laville, M. Nyssens // in Nyssens M. (ed.) *Social Enterprise: At the crossroads of market, public policies and civil society*. London & New York : Routledge, P. 259-271.
- Ley 44/2007, de 13 de diciembre, para la regulación del régimen de las empresas de Regulation (EU) No 346/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2013 on European social entrepreneurship funds. [online] Available at: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32013R0346&qid=1759316308022>>.
- Social Economy Action Plan. [online] Available at: <https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/policies-and-activities/eu-employment-policies/social-economy-and-inclusive-entrepreneurship/social-economy-action-plan_en>.
- Ualiyeva, A., Zhempiissov, N., Zhabelova, T., & Nurgalym, K. 2024. Legal regulation of social entrepreneurship focused on the integration of marginalised groups into society. *Social and Legal Studies*, 7(4), 170-180. <https://doi.org/10.32518/sals4.2024.170>
- Ustawa z dnia 27.04.2006 r. o spółdzielniach socjalnych. [online] Available at: <<https://przepisy.gofin.pl/przepisy,4,29,175,1091,20180101,ustawa-z-dnia-27042006-r-o-spoldzielniach-socjalnych.html>>.

Honcharenko O.

ISSUES RELATING TO THE LEGAL FRAMEWORK FOR SOCIAL ENTREPRENEURSHIP: EUROPEAN EXPERIENCE AND LEGISLATIVE PROSPECTS

This article presents a comprehensive comparative legal analysis of the regulation of social entrepreneurship in accordance with EU law, the legislation of individual EU Member States, and Ukrainian law. The absence of a clear legislative definition of this concept in Ukraine gives rise to differing approaches to its interpretation and classification, which negatively impacts the practical implementation of social relations and hinders the development of the relevant economic sector. Draft legislative initiatives regarding the legal framework for social entrepreneurship in Ukraine have been examined. It has been established that the analysed drafts lacked a comprehensive approach to regulating the institution of the social enterprise and did not take into account either the experience of individual EU Member States or the provisions of EU legislation.

EU legislation has been analysed, in which support for social entrepreneurship is integrated into the general regulatory framework through mechanisms of permissible state aid, employment and the provision of services of general economic interest. This approach ensures a balance between achieving social objectives and maintaining fair competition within the EU

internal market. The specific features of social entrepreneurship regulation in Poland, Italy and Spain are highlighted.

Experience in EU Member States has shown that the state provides support to social enterprises, which is defined at the legislative level. Each of these countries has its own regulatory framework for social entrepreneurship, which is aligned with the general EU regulatory framework based on criteria of general economic interest and support for small and medium-sized enterprises.

The idea of institutionalising social entrepreneurship is in line with current trends in economic development (the social economy). Implementing this idea requires a clearer, more systematic and coordinated regulatory approach in Ukraine. It is argued that a Law of Ukraine 'On Social Enterprises' should be drafted and adopted. This law should be based on EU law. Its main components should include: the concept, entities and purpose of a social enterprise; its organisational and legal forms; the support system, etc. Such an approach also entails changes to subordinate legislation.

Keywords: *social entrepreneurship, social enterprise, EU law, competition law, law, state aid, draft law, entrepreneurial activity, EU regulation, EU directive.*

Статтю було подано / The article was submitted 13.04.2026
Статтю було прийнято / The article was accepted 21.04.2026